KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 26.5.2021 r.
COM(2021) 255 final

KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY

Piąte sprawozdanie roczne w sprawie Instrumentu Pomocy dla Uchodźców w Turcji

Spis treści

1. Wprowadzenie 1
1.1. Turcja a kryzys uchodźczy 1
1.2. Reakcja UE na kryzys i ustanowienie instrumentu 2
2. Funkcjonowanie instrumentu 6
3. Zdolności finansowe, czas realizacji i charakter finansowania 7
4. Wdrażanie instrumentu 9
5. Monitorowanie i ocena 17
6. Audyt 19
7. Komunikacja i eksponowanie działań 20
8. Wnioski i dalsze działania 21

1. Wprowadzenie

Zgodnie z art. 8 ust. 1 decyzji Komisji z dnia 24 listopada 2015 r.[1] w sprawie koordynacji działań Unii i państw członkowskich przy użyciu mechanizmu koordynacji (dalej zwanej „decyzją") Komisja ma obowiązek systematycznie informować Parlament Europejski i Radę o wdrażaniu Instrumentu Pomocy dla Uchodźców w Turcji (dalej zwanego „instrumentem"). Art. 8 ust. 2 decyzji stanowi, że Komisja składa Parlamentowi Europejskiemu i Radzie doroczne sprawozdanie z wdrażania instrumentu. Pierwsze takie sprawozdanie zostało opublikowane w marcu 2017 r.[2]. Opisano w nim funkcjonowanie instrumentu, pierwsze działania podjęte w celu jego wdrożenia, monitorowanie i system oceny, jak również odnośne działania w zakresie komunikacji. Drugie, trzecie i czwarte sprawozdanie opublikowano odpowiednio w marcu 2018 r.[3], kwietniu 2019 r.[4] i kwietniu 2020 r.[5] Data graniczna niniejszego sprawozdania przypada na koniec lutego 2021 r.

1.1. Turcja a kryzys uchodźczy

Ze względu na swoje położenie geograficzne Turcja jest ważnym krajem przyjmującym i tranzytowym dla uchodźców i migrantów. W związku z bezprecedensowym napływem osób do Turcji, głównie w następstwie konfliktów w Syrii, Iraku i Afganistanie, kraj ten przyjął około cztery mln uchodźców, co stanowi największą liczbę na świecie. Liczba ta obejmuje 3,6 mln zarejestrowanych uchodźców z Syrii[6] oraz ponad 330 tys. zarejestrowanych uchodźców i osób ubiegających się o azyl pochodzących głównie z Afganistanu, Iraku, Iranu i Somalii[7] [8]. Skala tego zjawiska ma duży wpływ na społeczności przyjmujące. Przedłużająca się obecność syryjskich uchodźców w Turcji stanowi coraz większe wyzwanie dla spójności społecznej między uchodźcami, migrantami i społecznościami przyjmującymi, w szczególności w kontekście pogorszenia koniunktury gospodarczej oraz oddziaływania pandemii COVID-19 na rynek pracy.

Turcja w dalszym ciągu podejmuje bardzo istotne wysiłki związane z przyjmowaniem i zaspokojeniem potrzeb prawie czterech milionów uchodźców i migrantów. Turcja

[1] Decyzja Komisji C(2015) 9500 z dnia 24.11.2015 w sprawie koordynacji działań Unii i państw członkowskich przy użyciu mechanizmu koordynacji – Instrumentu Pomocy dla Uchodźców w Turcji, zmieniona decyzją Komisji C(2016) 855 z 10.2.2016.

[2] https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/170302_facility_for_refugees_in_turkey_first_annual_report.pdf

[3] https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/14032018_facility_for_refugees_in_turkey_second_annual_report.pdf

[4] https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/com_2019_174_f1_communication_from_commission_to_inst_en_v5_p1_1016762.pdf

[5] https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/fourth_annual_report_on_the_facility_for_refugees_in_turkey.pdf

[6] https://en.goc.gov.tr/temporary-protection27

[7] https://www.unhcr.org/tr/en/unhcr-turkey-stats

[8] Jedna ze specyficznych cech systemu azylowego w Turcji wiąże się z faktem, że kraj ten podpisał Protokół nowojorski z 1967 r. do konwencji genewskiej z 1951 r. z zastrzeżeniem. W związku z tym zdecydowana większość uchodźców w Turcji nie może występować o pełnoprawny status uchodźcy, a jedynie o status „warunkowy", który, o ile zostanie przyznany, ogranicza pobyt w kraju do momentu, kiedy uchodźca o uznanym statusie zostanie „przesiedlony do kraju trzeciego".

potwierdziła swoje zaangażowanie w realizację oświadczenia UE-Turcja z marca 2016 r.[9] i odegrała kluczową rolę w zapewnieniu skutecznego zarządzania przepływami migracyjnymi wzdłuż szlaku wschodniośródziemnomorskiego. Pomimo krótkiego okresu na przełomie lutego i marca 2020 r., w którym Turcja aktywnie zachęcała migrantów do przemieszczania się w kierunku greckiej granicy lądowej, w 2020 r. oświadczenie nadal przynosiło konkretne rezultaty, przyczyniając się do zmniejszenia liczby nielegalnych i niebezpiecznych przepraw i do ratowania życia na Morzu Egejskim.

We wspólnym komunikacie „Stan stosunków politycznych, gospodarczych i handlowych między UE a Turcją”[10] Komisja Europejska i wysoki przedstawiciel zasugerowali skuteczniejsze i bardziej korzystne dla obu stron wdrażanie kluczowych obszarów uwzględnionych w oświadczeniu UE–Turcja z 2016 r., w szczególności w zakresie zarządzania migracjami, poprzez wznowienie bez dalszej zwłoki procesu powrotów z wysp greckich, począwszy od 1450 osób powracających, w przypadku których wyczerpano możliwości odwołań sądowych, a z drugiej strony poprzez zintensyfikowanie przesiedleń z Turcji do Unii Europejskiej.

Na posiedzeniu w grudniu 2020 r. Rada Europejska[11] potwierdziła, że UE będzie przygotowana, by kontynuować świadczenie pomocy finansowej syryjskim uchodźcom i społecznościom ich przyjmującym w Turcji, a w oświadczeniu z marca 2021 r.[12] członkowie Rady Europejskiej wezwali Komisję, by przedstawiła wniosek w sprawie dalszego zapewniania finansowania syryjskim uchodźcom w Turcji, a także w Jordanii, Libanie i innych częściach regionu. Wezwali również do zacieśnienia współpracy z Turcją w zakresie zarządzania migracjami.

1.2. Reakcja UE na kryzys i ustanowienie instrumentu

W 2015 r. Unia Europejska i jej państwa członkowskie postanowiły zwiększyć swoje zaangażowanie polityczne i finansowe we wspieranie wysiłków Turcji związanych z przyjmowaniem uchodźców. W odpowiedzi na wezwanie państw członkowskich UE do udostępnienia znacznej ilości dodatkowych środków na wsparcie dla uchodźców w Turcji Komisja ustanowiła Instrument Pomocy dla Uchodźców w Turcji w drodze decyzji z dnia 24 listopada 2015 r., zmienionej w dniu 10 lutego 2016 r.[13] i ponownie w dniach 14 marca i 24 lipca 2018 r. Instrument ten stanowi mechanizm koordynacji uruchamiania zasobów udostępnionych w ramach budżetu UE i dodatkowych wkładów od państw członkowskich włączonych do budżetu UE jako zewnętrzne dochody przeznaczone na określony cel. Państwa członkowskie podjęły polityczne zobowiązanie do wpłacenia wkładów krajowych w ramach wspólnego porozumienia między państwami członkowskimi UE a Komisją Europejską, które przedstawiciele rządów państw członkowskich przyjęli w dniu 3 lutego 2016 r. i które zostało zaktualizowane przy okazji porozumienia w sprawie drugiej transzy

[9] http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/
[10] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021JC0008&from=EN
[11] https://www.consilium.europa.eu/media/47337/1011-12-20-euco-conclusions-pl.pdf
[12] https://www.consilium.europa.eu/media/49019/250321-vtc-euco-statement-pl.pdf
[13] Decyzja Komisji C(2016) 60/03 z 10.2.2016 w sprawie Instrumentu Pomocy dla Uchodźców w Turcji, zmieniająca decyzję Komisji C(2015) 9500 z dnia 24 listopada 2015 r.

instrumentu[14]. Wspólne porozumienie ustanawia również warunki udzielania wsparcia. W ramach pierwszej transzy instrumentu (2016–2017) przyznano łącznie 3 mld EUR. Wspomniana kwota 3 mld EUR została udostępniona dodatkowo do kwoty 345 mln EUR[15] przyznanej Turcji przez Komisję w odpowiedzi na syryjski kryzys uchodźczy jeszcze przed rozpoczęciem wdrażania tego instrumentu i miała charakter uzupełniający w stosunku do pomocy dwustronnej państw członkowskich[16]. Dodatkowa kwota w wysokości 3 mld EUR została udostępniona w ramach drugiej transzy instrumentu (2018–2019), co podniosło łączną kwotę udostępnioną w ramach instrumentu do 6 mld EUR. Instrument został uruchomiony w dniu 17 lutego 2016 r., podczas pierwszego posiedzenia komitetu sterującego. Po posiedzeniu Komisja niezwłocznie przeszła do udzielania zamówień na pierwsze projekty w ramach instrumentu. Do 31 grudnia 2020 r. Komisja przyznała pełną pulę środków operacyjnych instrumentu. Z łącznej kwoty 6 mld EUR wypłacono prawie 4,1 mld EUR. Ponadto w 2020 r. poza instrumentem przydzielono 585 mln EUR[17] na wsparcie działań humanitarnych w Turcji, w tym 100 mln EUR na kontynuację pomocy w obszarach ochrony, zdrowia i edukacji, oraz 485 mln EUR w ramach budżetu korygującego na kontynuację siatki bezpieczeństwa socjalnego w sytuacjach nadzwyczajnych (ESSN) oraz programu warunkowych transferów pieniężnych na rzecz edukacji (CCTE).

W dniu 18 marca 2016 r. szefowie państw i rządów Unii Europejskiej oraz Turcji potwierdzili swoje zobowiązanie do realizacji wspólnego planu działania i uzgodnili dalsze działania mające na celu pogłębienie stosunków między Turcją a UE oraz rozwiązanie kryzysu migracyjnego[18]. Turcja i Unia Europejska uznały, że potrzebne są szybkie i zdecydowane działania. Dokładniej rzecz biorąc, w oświadczeniu UE–Turcja z dnia 18 marca 2016 r. (zwanym dalej „oświadczeniem") wezwano między innymi do wyeliminowania nieuregulowanej migracji z Turcji do UE przez zakłócenie modelu działalności przemytników oraz zaoferowanie migrantom alternatywy, która nie wiąże się z narażaniem życia, oraz do przyspieszenia procesu wdrażania instrumentu.

Na przestrzeni 2020 r. realizacja postanowień oświadczenia UE-Turcja nadal odgrywała zasadniczą rolę, stanowiąc gwarancję skutecznych działań podejmowanych wspólnie przez UE i Turcję w obliczu wyzwań związanych z migracją. Po zdarzeniach, do których doszło na granicy grecko-tureckiej w lutym 2020 r., w dniu 9 marca przewodniczący Rady Europejskiej Charles Michel i przewodnicząca Komisji Europejskiej Ursula von der Leyen spotkali się z prezydentem Turcji Recepem Tayyipem Erdoganem. Uzgodnili oni, że dokonają przeglądu realizacji postanowień oświadczenia UE–Turcja z 2016 r., którego najważniejszym

[14] https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11329-2018-INIT/en/pdf

[15] Środki finansowe uruchomione w latach 2013–2015 w ramach różnych instrumentów finansowania zewnętrznego, a mianowicie Instrumentu Pomocy Humanitarnej (HUMA), Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej (IPA) oraz Instrumentu na rzecz Przyczyniania się do Stabilności i Pokoju (IcSP), w tym szeregu działań realizowanych ze środków funduszu powierniczego UE w odpowiedzi na kryzys w Syrii (EUTF).

[16] Od początku kryzysu UE uruchomiła wszystkie narzędzia polityczne i humanitarne, którymi dysponuje, w celu wspierania ludności syryjskiej: od nadejścia kryzysu w 2011 r. uruchomiła łącznie kwotę 24,9 mld EUR pomocy humanitarnej, stabilizacyjnej i pomocy na rzecz budowania odporności https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/93313/node/93313_en.

[17] Całkowita kwota odzwierciedla zarówno koszty operacyjne, tj. 581,7 mln EUR, jak i koszty administracyjne, tj. 3,3 mln EUR.

[18] http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/

elementem jest instrument. Dyskusje kontynuowano do lata pod auspicjami wysokiego przedstawiciela i wiceprzewodniczącego Komisji Josepa Borrella oraz ministra spraw zagranicznych Turcji Mevluta Cavusoglu.

W 2020 r. łączna liczba osób, które przybyły z Turcji do UE, wyniosła 18 736 w porównaniu z 75 974 w 2019 r. (wzrost o 75 %). Odnotowano 13 979 osoby, które przybyły do Grecji, w porównaniu z 73 627 w 2019 r. (spadek o 81 %); 4 191 osób, które przybyły do Włoch, w porównaniu z 1 854 w 2019 r. (wzrost o 126 %); 232 osoby, które przybyły do Bułgarii, oraz 334 osoby, które przybyły łodzią bezpośrednio do kontrolowanych przez rząd obszarów Cypru, w porównaniu z odpowiednio 199 i 294 w 2019 r. Jednocześnie władze cypryjskie odnotowały wzrost liczby osób, które przybyły z Turcji przez przejścia na zielonej linii. W 2020 r. na Cypr przybyło ogółem 5 900 migrantów o nieuregulowanym statusie bezpośrednio z Turcji albo przez obszary, nad którymi rząd Republiki Cypryjskiej nie sprawuje rzeczywistej kontroli. W 2019 r. było to 7 800 osób.

Turcja w dalszym ciągu borykała się z presją migracyjną, jednak była ona znacznie mniejsza niż w 2019 r. Znaczący spadek liczby osób, które przybyły do Turcji w 2020 r., wynikał ze skutków pandemii COVID-19. Podczas gdy liczba osób, które przybyły z Turcji do Grecji w styczniu i lutym 2020 r., była o 49 % i 22 % wyższa w porównaniu z 2019 r., środki wprowadzone od marca zarówno wewnątrz Turcji, jak i na jej granicach zewnętrznych miały wyraźny wpływ na przemieszczanie się i podróże.

Chociaż Turcja potwierdziła swoje zaangażowanie w skuteczną realizację postanowień oświadczenia, w dniu 28 lutego 2020 r. turecki rząd ogłosił, że przestanie kontrolować swoje granice lądowe i morskie z Europą i otworzy przejście dla migrantów chcących się przez nie przedostać. Doprowadziło to do utworzenia nieoficjalnego obozu wzdłuż granicy lądowej z Grecją, w którym przebywało blisko 25 000 migrantów i uchodźców. Od dnia 30 marca władze tureckie zorganizowały transport migrantów i uchodźców, aby przewieźć ich z obszaru przygranicznego, i zamknęły granice z Grecją i Bułgarią dla ruchu innego niż handlowy ze względu na pandemię COVID-19. Władze tureckie poinformowały, że działają w ramach obowiązujących środków ostrożności w zakresie zdrowia publicznego i posunięcie to nie oznacza zmiany polityki Turcji polegającej na umożliwieniu migrantom o nieuregulowanym statusie opuszczania jej granic. Po zniesieniu środków ostrożności w związku z COVID-19 migranci będą mieli swobodny dostęp do granicy greckiej, ponieważ turecki rząd nie ma zamiaru uniemożliwiać wyjazdu z Turcji żadnej osobie, która wyraża taką chęć.

Kontynuowano wdrażanie przewidzianego w oświadczeniu systemu przesiedleń „jeden za jednego”. W okresie od kwietnia 2016 r. do lutego 2021 r. z Turcji do UE przesiedlono 28 621 syryjskich uchodźców. Chociaż w okresie od kwietnia do czerwca 2020 r. przesiedlenia zostały tymczasowo zawieszone z powodu kryzysu zdrowotnego związanego z COVID-19, w 2020 r. przesiedlono 2 422 osoby (w tym około połowę po wznowieniu przesiedleń, tj. w okresie od lipca do grudnia).

Od 2016 r. na podstawie oświadczenia z wysp greckich do Turcji odesłano 2 140 migrantów, natomiast w 2020 r. – zaledwie 139 migrantów. W dniu 16 marca 2020 r. z powodu pandemii COVID-19 władze tureckie zawiesiły do odwołania przewidziane w oświadczeniu operacje powrotowe. Chociaż od lipca 2020 r. wznowiono przesiedlenia z Turcji, powroty z Grecji pozostają do tej pory zawieszone. Odpowiadając na wielokrotne wnioski ze strony władz greckich i Komisji Europejskiej dotyczące wznowienia operacji powrotowych, Turcja podkreśliła, że warunki umożliwiające wznowienie tych operacji nie zostały jeszcze spełnione.

Państwa członkowskie nie rozpoczęły jeszcze programu dobrowolnego przyjmowania ze względów humanitarnych, który powinien rozpocząć się po ustaniu nielegalnych wjazdów na teren UE z Turcji, lub przynajmniej po ich znacznym i trwałym ograniczeniu.

COVID-19

Pandemia COVID-19 nadal przynosi poważne skutki w Turcji. Po wystąpieniu kryzysu w Turcji w marcu 2020 r. Komisja skontaktowała się z władzami tureckimi, aby zapytać, czy konieczne jest jakiekolwiek specjalne wsparcie dla ich reakcji na kryzys. Władze tureckie potwierdziły swój zamiar kontynuowania projektów w ramach instrumentu oraz regularnej dwustronnej pomocy w ramach IPA zgodnie z pierwotnym harmonogramem. Komisja, w ścisłym porozumieniu z władzami tureckimi, wyraziła zgodę na uruchomienie oszczędności z instrumentu na cele związane z COVID-19 w formie dopłat uzupełniających do istniejących projektów, a nie do nowych projektów. Komisja skontaktowała się również z partnerami wykonawczymi instrumentu, aby uzyskać ich ocenę skutków pandemii COVID-19 dla projektów realizowanych w ramach instrumentu. W wyniku tych konsultacji okres realizacji projektów w ramach środka szczególnego z 2016 r. o wartości 1,6 mld EUR przedłużono do czerwca 2023 r., co powinno umożliwić osiągniecie wyznaczonych celów wszystkich projektów objętych tym środkiem.

Do końca 2020 r. przekierowano około 65 mln EUR na działania w zakresie opieki zdrowotnej oraz środki wsparcia społeczno-gospodarczego mające na celu złagodzenie skutków pandemii COVID-19 w ramach Instrumentu Pomocy dla Uchodźców w Turcji (z całkowitej kwoty 105 mln EUR na działania dotyczące COVID-19 w ramach instrumentów finansowych UE). Działania obejmowały uruchomienie rezerwy na nieprzewidziane wydatki w wysokości 4,7 mln EUR z projektu SIHHAT I w celu wyposażenia ośrodków opieki zdrowotnej dla migrantów w sprzęt ochronny i środki dezynfekujące. Ponadto w ramach komponentu humanitarnego instrumentu przesunięto ponad 50 mln EUR na realizację działań humanitarnych w odpowiedzi na pandemię COVID-19 poprzez szereg projektów. W szczególności zarówno ESSN, jak i CCTE zapewniły swoim beneficjentom wsparcie gotówkowe w formie dopłat uzupełniających. W ramach ESSN w czerwcu i lipcu 2020 r. przekazano dwie dopłaty uzupełniające w wysokości 500 lir tureckich (TL) każda dla ponad 1,7 mln indywidualnych uchodźców (810 000 gospodarstw domowych), na łączną kwotę ponad 47 mln EUR. W dniu 30 listopada 2020 r. w ramach projektu edukacyjnego realizowanego w związku z CCTE wszystkim kwalifikującym się beneficjentom tego programu, niezależnie od wieku i poziomu edukacji, przekazano dopłatę uzupełniającą w wysokości 85 TL w formie jednorazowej płatności. Z dopłaty tej skorzystało łącznie 535 000

2. Funkcjonowanie instrumentu

Omawiany instrument to mechanizm koordynacji, który umożliwia sprawne, skuteczne i wydajne świadczenie pomocy UE na rzecz uchodźców w Turcji. Zapewnia on optymalne wykorzystanie istniejących unijnych instrumentów finansowych w formie pomocy humanitarnej lub rozwojowej w celu zaspokojenia w kompleksowy i skoordynowany sposób potrzeb uchodźców i społeczności przyjmujących[19].

[19] Decyzja Komisji C(2015) 9500 z 24.11.2015, art. 2 – Cele instrumentu.

Komitet sterujący instrumentem przedstawia wytyczne strategiczne w sprawie priorytetów, rodzajów wspieranych działań, przydzielanych kwot i uruchamianych instrumentów finansowania, a także, w stosownych przypadkach, w sprawie warunków dotyczących wdrażania zobowiązań Turcji w ramach wspólnego planu działania UE–Turcja z dnia 29 listopada 2015 r. (zwanego dalej „wspólnym planem działania")[20]. W 2020 r. – piątym roku wdrażania instrumentu – odbyło się jedno posiedzenie komitetu sterującego w dniu 5 listopada 2020 r. Ze względu na pandemię COVID-19 posiedzenie to odbyło się w formie wirtualnej.

Główne zasady leżące u podstaw wdrażania instrumentu to szybkość, wydajność i skuteczność przy jednoczesnym zapewnieniu należytego zarządzania finansami. Istotne znaczenie mają również stabilność interwencji podejmowanych w ramach instrumentu i współodpowiedzialność władz tureckich. Priorytetowe obszary wsparcia określa się w oparciu o kompleksową i niezależną ocenę potrzeb[21], ze szczególnym uwzględnieniem grup szczególnie wrażliwych. Ocenę tę zaktualizowano w 2018 r.[22]

W ramach instrumentu koordynuje się środki finansowe pochodzące z następujących instrumentów finansowania zewnętrznego[23]: pomoc humanitarna[24], Europejski Instrument Sąsiedztwa[25], Instrument Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju[26], Instrument Pomocy Przedakcesyjnej (IPA)[27] oraz Instrument na rzecz Przyczyniania się do Stabilności i Pokoju[28]. Środki finansowane z budżetu Unii wdrażane są zgodnie z mającymi do niego zastosowanie zasadami finansowymi oraz uregulowaniami dotyczącymi zarówno zarządzania bezpośredniego, jak i pośredniego.

Wrażanie środków pomocy jest uzależnione od ścisłego przestrzegania przez Turcję zobowiązań określonych we wspólnym planie działania i w oświadczeniu.

3. Zdolności finansowe, czas realizacji i charakter finansowania

Instrument obejmuje łączny budżet w kwocie 6 mld EUR uruchamiany w dwóch transzach. Projekty w ramach pierwszej transzy będą realizowane najpóźniej do połowy 2021 r., a w ramach drugiej transzy najpóźniej do połowy 2025 r. (większość projektów zostanie

[20] Zob. art. 5 ust. 1 decyzji Komisji C(2015) 9500 zmienionej decyzją Komisji C(2016) 855.
[21] https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/2016_needs_assessment_.pdf
[22] https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/updated_needs_assessment.pdf
[23] Wkłady z Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju zostały przesunięte i wdrożone odpowiednio w ramach Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej i funduszu powierniczego UE. Zasadniczo wszystkie wkłady z instrumentu wniesione na rzecz funduszu powierniczego UE (z IPA i w mniejszym stopniu z Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju) zostały wdrożone jako pomoc pozahumanitarna.
[24] Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/96 dotyczące pomocy humanitarnej, Dz.U. L 163 z 2.7.1996, s. 1.
[25] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 232/2014 ustanawiające Europejski Instrument Sąsiedztwa, Dz.U. L 77 z 15.3.2014, s. 27.
[26] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 233/2014 ustanawiające Instrument Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju, Dz.U. L 77 z 15.3.2014, s. 44.
[27] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 231/2014 ustanawiające Instrument Finansowania Pomocy Przedakcesyjnej, Dz.U. L 77 z 15.3.2014, s. 11.
[28] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 230/2014 ustanawiające Instrument na rzecz Przyczyniania się do Stabilności i Pokoju, Dz.U. L 77 z 15.3.2014, s. 1.

zakończona wcześniej). Na koniec 2020 r. wszystkie fundusze operacyjne zostały rozdysponowane i zakontraktowane w ramach obu transz.

Wyjątkowo, ze względu na kryzys związany z COVID-19, okres realizacji projektów w ramach środka szczególnego z 2016 r. o wartości 1,6 mld EUR przedłużono do czerwca 2023 r., co umożliwi osiągniecie wyznaczonych celów wszystkich odnośnych projektów.

W ramach pierwszej transzy wyasygnowano 3 mld EUR, w tym 1 mld EUR z budżetu UE i 2 mld EUR od państw członkowskich w formie dwustronnych wkładów.[29] Podobnie w przypadku drugiej transzy wyasygnowano 3 mld EUR, w tym 2 mld EUR z budżetu UE i 1 mld EUR ze środków pochodzących od państw członkowskich[30].

Jeżeli chodzi o środki z budżetu UE, z przeznaczonej na lata 2016–2017 i pochodzącej z budżetu UE kwoty 1 mld EUR w 2016 r. uruchomiono środki w wysokości 250 mln EUR, a w 2017 r. – środki w wysokości 750 mln EUR. Z przeznaczonej na lata 2018–2019 i pochodzącej z budżetu UE kwoty 2 mld EUR w 2018 r. uruchomiono środki w wysokości 550 mln EUR. Pozostała kwota została uruchomiona w 2019 r.

Jeżeli chodzi o środki państw członkowskich w ramach pierwszej transzy państwa członkowskie przekazały na potrzeby instrumentu: 677 mln EUR w 2016 r., 847 mln EUR w 2017 r., 396 mln EUR w 2018 r. i 80 mln EUR w 2019 r. W ramach drugiej transzy państwa członkowskie przekazały 68 mln EUR w 2018 r., 202 mln EUR w 2019 r. i 265 mln EUR w 2020 r., a pozostałe płatności zaplanowano do 2023 r. Wkłady państw członkowskich przekazywane są bezpośrednio do budżetu UE w formie zewnętrznych dochodów przeznaczonych na określony cel na podstawie art. 21 ust. 2 lit. a) ppkt (ii) rozporządzenia finansowego i następnie przypisywane odpowiednio do linii budżetowych przeznaczonych na Instrument Pomocy Przedakcesyjnej i pomoc humanitarną.

Nadal utrzymuje się odpowiednia równowaga pomiędzy tempem wpłat dokonywanych przez państwa członkowskie na rzecz instrumentu a tempem pokrywanych z nich wypłat.

W ramach komponentu humanitarnego instrumentu przeznaczono kwotę 19,50 mln EUR jako rezerwę na ewentualne finansowanie działań podejmowanych w związku z napływem uchodźców z Syrii w 2019 r. Ponieważ rezerwa nie została wykorzystana w 2019 r., kwotę tę zakontraktowano w 2020 r. na pokrycie działań w zakresie zdrowia i ochrony, co zakończyło proces programowania dla drugiej transzy instrumentu.

Komisja kontynuowała udzielanie pomocy humanitarnej, wykraczając również poza finansowaniem przyznane w ramach instrumentu. Ogółem do chwili obecnej na wsparcie działań humanitarnych w Turcji poza instrumentem przeznaczono 585 mln EUR[31]. Kwota ta obejmuje początkową kwotę 50 mln EUR pomocy humanitarnej przyznaną przez Komisję

[29] Łączną wielkość wkładów poszczególnych państw członkowskich można znaleźć na stronie http://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2016/02/03/refugee-facility-for-turkey/.

[30] https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/06/29/facility-for-refugees-in-turkey-member-states-agree-details-of-additional-funding/

[31] Całkowita kwota odzwierciedla zarówno koszty operacyjne, tj. 581,7 mln EUR, jak i koszty administracyjne, tj. 3,3 mln EUR.

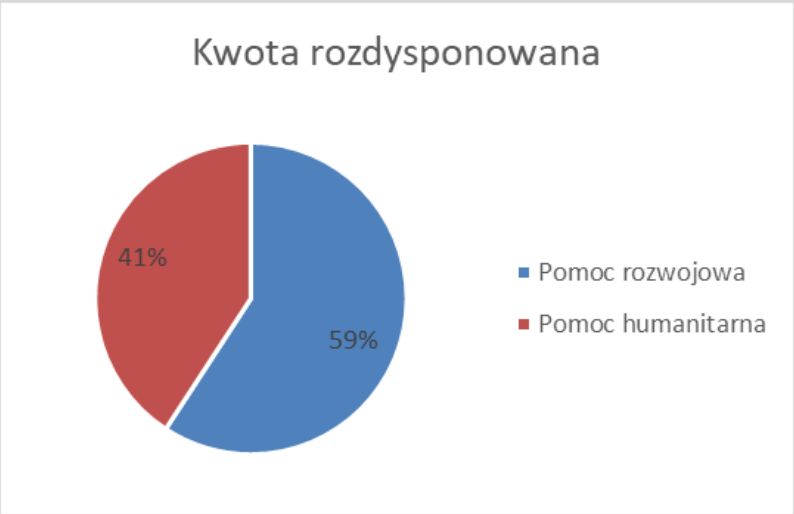
w kwietniu 2020 r. z rocznego budżetu na działania humanitarne na kontynuację pomocy w obszarach ochrony, zdrowia i edukacji w sytuacjach kryzysowych, a także dodatkową kwotę 50 mln EUR, którą przydzielono w listopadzie 2020 r. na kontynuację wymienionych wyżej projektów. Ponadto w lipcu 2020 r. władza budżetowa zatwierdziła i przydzieliła kolejne 485 mln EUR w ramach budżetu korygującego na kontynuację dwóch projektów przewodnich w ramach instrumentu, tj. siatki bezpieczeństwa socjalnego w sytuacjach nadzwyczajnych (ESSN) oraz programu warunkowych transferów pieniężnych na rzecz edukacji (CCTE).

Do 31 grudnia 2020 r. Komisja przyznała pełną pulę środków operacyjnych instrumentu. Z łącznej kwoty 6 mld EUR wypłacono ponad 4 mld EUR.

4. Wdrażanie instrumentu

Instrument jest wdrażany jako pomoc humanitarna i rozwojowa. W ramach pierwszej transzy na poszczególne komponenty przeznaczono odpowiednio około 1,4 mld EUR i 1,6 mld EUR. Z uwagi na przedłużający się kryzys w Syrii działania w ramach drugiej transzy coraz bardziej koncentrują się na wsparciu społeczno-gospodarczym i tworzeniu źródeł utrzymania. W ramach drugiej transzy 1,04 mld EUR przeznaczono na pomoc humanitarną, a 1,9 mld EUR na pomoc rozwojową[32].

W ogólnym ujęciu podział pomocy humanitarnej i rozwojowej w ramach instrumentu przedstawia się następująco:

Szczegółowe informacje można znaleźć w tabeli projektów zamieszczonej w internecie[33].

Programowanie instrumentu zakończono w grudniu 2019 r., a na koniec 2020 r. zakontraktowano pełną pulę środków operacyjnych instrumentu w wysokości 6 mld EUR, z czego wypłacono 4,072 mld EUR.

[32] Pozostała kwota 60 mln EUR przeznaczona jest na administracyjne i operacyjne wsparcie wdrażania instrumentu.
[33] https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/facility_table.pdf

Należy zauważyć, że pomoc udzielana w ramach instrumentu opiera się na projektach. Wypłaty zależą od postępów w realizacji interwencji podejmowanych w ramach instrumentu.

Szczególną uwagę zwraca się na uchodźców i osoby ubiegające się o azyl spoza Syrii. Podczas interwencji podejmowanych w ramach instrumentu zawsze dąży się do angażowania lokalnych społeczności przyjmujących uchodźców.

Pomoc humanitarna służy wspieraniu uchodźców znajdujących się w najgorszej sytuacji poprzez zapewnianie przewidywalnych i godnych środków wsparcia w celu zaspokojenia ich podstawowych potrzeb oraz zagwarantowania im ochrony. Pomaga ona również wyeliminować luki w świadczeniu usług za pośrednictwem wyspecjalizowanych agencji i organizacji partnerskich w obszarze zdrowia i edukacji w sytuacjach nadzwyczajnych. Pomoc humanitarna UE jest świadczona zgodnie z Konsensusem europejskim w sprawie pomocy humanitarnej z 2007 r.[34], który stanowi, że UE jako podmiot prowadzący działania humanitarne przestrzega zasad: humanitaryzmu, neutralności, bezstronności i niezależności, jak określono w art. 214 TFUE oraz w rozporządzeniu w sprawie pomocy humanitarnej (nr 1257/96)[3536].

W ramach komponentu humanitarnego instrumentu 21 partnerów wdrożyło łącznie 65 projekty w ramach pierwszej i drugiej transzy. Projekty te mają na celu zaspokojenie podstawowych potrzeb, takich jak ochrona, edukacja i zdrowie uchodźców znajdujących się w najgorszej sytuacji w Turcji. W ramach pierwszej transzy przyznano i zakontraktowano na pomoc humanitarną kwotę około 1,4 mld EUR, z której wypłacono 1,3 mld EUR, natomiast w ramach drugiej transzy zakontraktowano kwotę 1,04 mld EUR, z której do 31 stycznia 2021 r. wypłacono 964 mln EUR.

Pomoc rozwojowa służy natomiast zaspokajaniu bardziej długoterminowych potrzeb w dziedzinie zdrowia, edukacji i rozwoju społeczno-gospodarczego uchodźców, zwłaszcza w zakresie dostępu do usług publicznych i źródeł utrzymania, a także infrastruktury miejskiej. Koncentruje się również na grupach szczególnie wrażliwych i pozwala uwzględnić aspekt płci w ramach poszczególnych interwencji, np. poprzez ochronę kobiet i dziewcząt przed przemocą seksualną i przemocą ze względu na płeć oraz zapewnienie lepszego dostępu do opieki w zakresie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego.

W ramach komponentu dotyczącego pomocy rozwojowej pomyślnie postępowała realizacja 26 projektów, na które podpisano umowy w ramach pierwszej transzy. 15 z tych projektów wdrożono w ramach regionalnego funduszu powierniczego UE w odpowiedzi na kryzys w Syrii na łączną kwotę 293 mln EUR, która nie uwzględnia środków zarządzanych bezpośrednio za pośrednictwem Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej[37].

[34] Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich.
[35] Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/96 z dnia 20 czerwca 1996 r. dotyczące pomocy humanitarnej.
[36] Pomoc humanitarna Komisji Europejskiej opiera się na rocznych planach wdrażania pomocy dla poszczególnych krajów. Ramy współpracy między Komisją i jej partnerami w dziedzinie pomocy humanitarnej określone są w ramowych umowach finansowo-administracyjnych z organizacjami międzynarodowymi oraz w umowach partnerstwa ramowego z organizacjami pozarządowym.
[37] Środkami z Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej w ramach instrumentu zarządza się zgodnie z zasadami działań zewnętrznych zawartymi w części drugiej tytuł IV rozporządzenia finansowego i zasad jego stosowania.

Z łącznej kwoty 3,5 mld EUR przeznaczonej na pomoc rozwojową w ramach obu transz instrumentu wypłacono już 1,75 mld EUR na rzecz partnerów wykonawczych[38]. Kwota 1,9 mld EUR przyznana w ramach drugiej transzy została w pełni zakontraktowana w grudniu 2020 r., z czego 418 mln EUR wypłacono do końca lutego. W ramach komponentu dotyczącego pomocy rozwojowej zawarto 16 nowych umów.

Interwencje podejmowane w ramach instrumentu według obszarów priorytetowych

Postępy w podziale na obszary priorytetowe w programowaniu i wdrażaniu pomocy finansowanej w ramach obu transz instrumentu są następujące:

Edukacja

Na priorytetowy obszar edukacji przeznaczono z instrumentu ponad 1,5 mld EUR, w tym 545 mln EUR[39] na infrastrukturę edukacyjną.

W ramach humanitarnego komponentu instrumentu ponad 181 mln EUR przeznaczono na edukację. Program warunkowych transferów pieniężnych na rzecz edukacji nadal jest z powodzeniem realizowany i wspiera zapisywanie i uczęszczanie dzieci do szkół dzięki wypłatom, które co miesiąc przekazywane są rodzinom uchodźców, pod warunkiem że uczniowie regularnie uczęszczają na zajęcia. Udzielania wsparcia z instrumentu na realizację programu warunkowych transferów pieniężnych na rzecz edukacji zaprzestano w październiku 2020 r. Program warunkowych transferów pieniężnych na rzecz edukacji może jednak znaleźć kontynuację do początku 2022 r. dzięki dopłatom uzupełniającym wynoszącym 85 mln EUR przyznanym w ramach budżetu korygującego zatwierdzonego przez władzę budżetową UE w lipcu 2020 r. Do grudnia 2020 r. niemal 670 000 dzieci co najmniej raz skorzystało z programu warunkowych transferów pieniężnych na rzecz edukacji, a 90 % wszystkich dzieci-uchodźców zapisanych na zajęcia edukacyjne korzysta z tego programu. Pomoc humanitarna w ramach pierwszej i drugiej transzy instrumentu umożliwiła również wsparcie kształcenia pozaformalnego (przyspieszone programy nauczania) oraz zapisywanie do szkół dzieci nieuczęszczających na zajęcia.

Jeżeli chodzi o pomoc rozwojową w ramach instrumentu, pod koniec drugiego kwartału 2019 r. rozpoczęto realizację kolejnej dotacji bezpośredniej (zwanej PIKTES[40]) dla Ministerstwa Edukacji Narodowej w wysokości 400 mln EUR mającej na celu poprawę integracji syryjskich dzieci i zwiększenie ich dostępu do wysokiej jakości edukacji. Do końca czerwca 2020 r. w ramach PIKTES 686 581 syryjskich dzieci zapisano do szkół na rok szkolny 2019–2020. Znaczne postępy poczyniono we wprowadzaniu wczesnej edukacji – wsparciem objęto łącznie 115 133 dzieci, przy czym liczba dzieci uchodźców syryjskich i dzieci ze społeczności przyjmującej była mniej więcej równa. Liczba syryjskich dzieci i osób młodych, które ukończyły zajęcia uzupełniające (pomocnicze) i wyrównawcze wzrosła z 80 243 do 90 233. Jeśli chodzi o wsparcie zdolności dydaktycznych systemu edukacji,

[38] Kwota ta obejmuje również wydatki w ramach projektów realizowanych przez regionalny fundusz powierniczy UE w odpowiedzi na kryzys w Syrii, które nie zostały jeszcze pokryte z budżetu UE.
[39] Obejmuje to projekt dotyczący czystej energii o wartości 40 mln EUR w ramach funduszu powierniczego UE (FRIT 1).
[40] Promowanie integracji dzieci syryjskich w systemie szkolnictwa (PIKTES).

łącznie 3 954 pracowników oświaty otrzymało wsparcie w postaci wynagrodzeń lub innych zachęt finansowych, a 177 019 pracowników placówek edukacyjnych przeszło szkolenia umożliwiające im reagowanie na szczególne potrzeby dzieci-uchodźców. W drugim kwartale 2020 r. szkolenia nauczycieli koncentrowały się na nauczaniu zdalnym, zapewnianiu wsparcia psychologiczno-społecznego syryjskim dzieciom oraz usprawnianiu komunikacji z dziećmi i rodzinami w okresie pandemii. W czerwcu 2020 r. 3 886 nauczycieli uczestniczących w projekcie PIKTES wzięło udział w internetowych szkoleniach z zakresu doskonalenia zawodowego dotyczących nauczania na odległość wspierającego dobrostan dzieci w czasie pandemii oraz prowadzenia zajęć EBA[41] na żywo.

Przyspieszony program nauczania, realizowany wspólnie przez UNICEF i Ministerstwo Edukacji Narodowej w ramach pomocy humanitarnej, wykazał zadowalające postępy – do stycznia 2020 r. zapisało się 19 881 osób uczących się. Poczyniono również postępy w zakresie przyznawania stypendiów na wsparcie szkolnictwa wyższego. Do czerwca 2020 r. uchodźcom przyznano 1 332 stypendiów na naukę w instytucjach szkolnictwa wyższego, z czego 19 dzieciom-uchodźcom z niepełnosprawnościami. W ramach instrumentu nadal wspierano rozwój infrastruktury edukacyjnej i zmniejszano przepełnienie szkół. Do czerwca 2020 r. zmodernizowano ponad 3 900 placówek edukacyjnych (w tym ośrodki wczesnej edukacji). Większość modernizacji polegała na przeprowadzeniu remontu 2 120 przedszkoli lub dostarczeniu im wyposażenia. Liczba nowo wybudowanych szkół wzrosła z 40 do 102 do końca grudnia 2020 r. Trwa budowa około 260 szkół. Ponadto dzięki projektowi dotyczącemu czystej energii o wartości 40 mln EUR zakontraktowanemu w ramach pierwszej transzy dwie farmy słoneczne i dachowe instalacje fotowoltaiczne dostarczają energię do 120 szkół. Zakończono prace nad dachowymi instalacjami fotowoltaicznymi dla trzech szkół. Negatywny wpływ środków związanych z COVID-19 na sektor budowlany wymagał przedłużenia okresu realizacji do połowy 2023 r.

Ochrona

Na ochronę przeznaczono łącznie około 211 mln EUR, głównie za pośrednictwem projektów w ramach humanitarnego komponentu instrumentu.

Komponent humanitarny instrumentu wspiera proces rejestracji i weryfikacji uchodźców w celu uregulowania ich statusu w Turcji oraz ułatwienia im dostępu do usług. Oprócz pojedynczych interwencji w zakresie ochrony, mających na celu zniwelowanie luk oraz reagowanie na konkretne potrzeby i sytuację osób zagrożonych, ochrona została uwzględniona także w pozostałych filarach strategii reagowania humanitarnego (potrzeby podstawowe, opieka zdrowotna i edukacja). Ogólnym celem jest skuteczniejsze rozwiązanie kwestii podatności uchodźców na zagrożenia, uregulowanie ich statusu i włączenie ich w szerszą sieć usług publicznych oraz usług świadczonych przez ONZ/NGO. Ponadto projekty finansowane z funduszu powierniczego Unii Europejskiej w odpowiedzi na kryzys w Syrii obejmowały udzielenie wsparcia w zakresie przyjmowania uchodźców w ośrodkach gminnych oraz kierowania uchodźców znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji do odpowiednich placówek.

[41] Educational Informatics Network [Sieć Informatyki Edukacyjnej]

W ramach środka specjalnego przyjętego w lipcu 2019 r. pod koniec 2020 r. zakontraktowano dotację bezpośrednią dla Ministerstwa Rodziny, Pracy i Opieki Społecznej na kwotę 20 mln EUR. Celem tego projektu jest usprawnienie świadczenia prewencyjnych i ochronnych usług społecznych dla uchodźców znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji oraz członków społeczności przyjmujących. Opiera się on na wsparciu humanitarnym udzielanym dotychczas w ramach instrumentu, łącząc współpracę humanitarną i współpracę na rzecz rozwoju, jak określono w strategicznych kierunkach instrumentu w ramach drugiej transzy.

Realizacja dotacji bezpośredniej znajduje się na etapie początkowym. Trwa wybór członków zespołu pomocy technicznej, zakładanie biura projektu oraz dopracowywanie pakietu dokumentacji projektowej. Pracownicy delegatury Unii i biura terenowego DG ECHO zaczęli odbywać regularne spotkania w celu ułatwienia przejścia od realizacji pierwszej transzy instrumentu do drugiej.

Opieka zdrowotna

Na priorytetowy obszar zdrowia publicznego przeznaczono w ramach instrumentu 800 mln EUR.

Głównym filarem wsparcia udzielanego z instrumentu jest projekt SIHHAT 1, dotacja bezpośrednia w wysokości 300 mln EUR dla tureckiego Ministerstwa Zdrowia, która stanowi wsparcie dla ministerstwa w jego staraniach na rzecz zapewnienia bezpłatnego i równego dostępu do opieki zdrowotnej dla 3,6 mln uchodźców. Liczba funkcjonujących ośrodków opieki zdrowotnej dla migrantów osiągnęła poziom 177 i obecnie 3 420 pracowników służby zdrowia pochodzenia syryjskiego jest zatrudnionych przy realizacji projektu. Tempo realizacji projektu pozostaje zadowalające, co przynosi wymierne rezultaty w tej dziedzinie. W kwietniu 2020 r. uruchomiono rezerwę na nieprzewidziane wydatki w wysokości 4,7 mln EUR w celu zaspokojenia potrzeb związanych z COVID-19. Aby w pełni przeprowadzić niektóre istotne działania, konieczne było przedłużenie czasu trwania projektu o dwa miesiące do dnia 31 stycznia 2021 r. bez ponoszenia kosztów. Jednocześnie w ramach funduszu powierniczego UE kontynuowano finansowany wcześniej z komponentu humanitarnego projekt Światowej Organizacji Zdrowia, który obejmuje wsparcie dla ośrodków szkoleniowych w zakresie opieki zdrowotnej dla migrantów, szkolenia dla syryjskiego personelu medycznego oraz certyfikację syryjskich lekarzy i pielęgniarek do pracy w ośrodkach opieki zdrowotnej dla migrantów.

Następczy projekt SIHHAT 2 (210 mln EUR) – „Wspieranie usług zdrowotnych dla migrantów w Turcji" – podpisano z Ministerstwem Zdrowia w grudniu 2020 r., aby zapewnić synchronizację z zakończeniem projektu SIHHAT 1 i kontynuację świadczenia usług opieki zdrowotnej dla uchodźców do końca 2023 r. W grudniu 2020 r. podpisano umowę z Bankiem Rozwoju Rady Europy na dostawę uzupełniającej infrastruktury zdrowotnej i sprzętu medycznego na małą skalę o wartości 90 mln EUR. Czas wykonania umów na budowę dwóch szpitali finansowanych z instrumentu (łącznie 90 mln EUR, przy udziale francuskiej agencji rozwoju (Agence Française de Développement) i Banku Rozwoju Rady Europy) w prowincjach Kilis i Hatay, finansowaną w ramach pierwszej transzy, został przedłużony w celu uwzględnienia czasu realizacji utraconego z powodu COVID-19.

Partnerzy w dziedzinie pomocy humanitarnej nadal świadczą ograniczoną liczbę usług stacjonarnej i mobilnej opieki zdrowotnej, aby odpowiedzieć na pilne i niezaspokojone potrzeby w zakresie opieki zdrowotnej, zwłaszcza w obszarze fizjoterapii i rehabilitacji fizycznej. Niektóre specjalistyczne usługi zdrowotne, takie jak usługi z zakresu zdrowia psychicznego i wsparcia psychospołecznego (MHPSS), zostały włączone do projektu SIHHAT 1 od grudnia 2020 r., natomiast większość działań odnoszących się do zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego (SRH) oraz przemocy seksualnej i przemocy ze względu na płeć (SGBV) została uwzględniona w projekcie SIHHAT 1 już w październiku 2019 r., zgodnie ze strategią przejścia w ramach instrumentu.

Utrzymują się obawy dotyczące dostępu uchodźców do usług zdrowotnych poza ich pierwotną prowincją rejestracji lub w trakcie przemieszczania, który ogranicza się do świadczenia usług w nagłych przypadkach i szczepień. Ma to negatywny wpływ na uchodźców przemieszczających się, pracowników sezonowych i uchodźców, którzy osiedlili się w innych prowincjach. Komisja uważnie śledzi zmiany w polityce i dąży do dotarcia do tych grup uchodźców za pomocą usług mobilnej opieki zdrowotnej w ramach projektów SIHHAT.

Infrastruktura miejska

W ramach drugiej transzy instrumentu na ten obszar priorytetowy przeznaczono 380 mln EUR.

W następstwie zaproszenia do wyrażenia zainteresowania uruchomionego w grudniu 2018 r. wstępnie wybrano szereg projektów do finansowania w ramach drugiej transzy. Negocjacje z francuską agencją rozwoju (Agence Française de Développement) w sprawie pierwszej umowy zakończyły się powodzeniem w grudniu 2019 r., a addendum podpisano w grudniu 2020 r. Drugą umowę z Bankiem Światowym zawarto we wrześniu 2020 r. Projekty te obejmują działania mające na celu poprawę dostępu do usług komunalnych oraz poprawę ich jakości w dziedzinach takich jak zaopatrzenie w wodę oraz gospodarowanie ściekami i odpadami stałymi na obszarach najbardziej dotkniętych napływem uchodźców. Ponadto zakończono negocjacje z Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) i w lipcu 2020 r. podpisano umowę na kwotę 25 mln EUR dotyczącą infrastruktury rekreacyjnej w celu wspierania spójności społecznej. W ramach projektu funduszu powierniczego UE realizowanego przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) kontynuowana jest budowa jednego mechaniczno-biologicznego zakładu przetwarzania odpadów w Gaziantep.

Podstawowe potrzeby i wsparcie społeczno-gospodarcze

Na podstawowe potrzeby i wsparcie społeczno-gospodarcze przeznaczono z instrumentu ponad 2,83 mld EUR.

Interwencje w tym obszarze priorytetowym mają na celu zapewnienie zaspokojenia podstawowych potrzeb uchodźców znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji oraz zwiększenie ich odporności i samodzielności. Dzięki temu możliwe będzie stopniowe uniezależnienie się od pomocy społecznej i zwiększenie samodzielności oraz zyskanie źródeł utrzymania.

W ramach pomocy z instrumentu na zaspokojenie podstawowych potrzeb ponad 2,6 mln

uchodźców otrzymało wsparcie umożliwiające im godne życie. Większości wsparcia udziela się za pomocą siatki bezpieczeństwa socjalnego w sytuacjach nadzwyczajnych (ESSN), programu pomocy humanitarnej w zakresie pomocy społecznej, który umożliwia przekazywanie co miesiąc określonej kwoty pieniędzy na dowolne, różnorakie cele dzięki systemowi kart debetowych i którego beneficjentami jest obecnie ponad 1,8 mln uchodźców znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji. Na podstawie niedawno zawartego porozumienia z Międzynarodową Federacją Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca w sprawie ESSN 3 z finansowania w ramach instrumentu na koniec 2019 r. na ten program przewodni przeznaczono 500 mln EUR. Obecne udzielanie wsparcia na rzecz zaspokojenia podstawowych potrzeb uchodźców w Turcji w ramach ESSN 3 ma się zakończyć w marcu 2021 r. Dzięki dopłatom uzupełniającym w wysokości 400 mln EUR poza instrumentem, zatwierdzonym przez władzę budżetową w lipcu 2020 r. w ramach budżetu korygującego, o którym mowa powyżej, dalsze wsparcie z siatki bezpieczeństwa socjalnego w sytuacjach nadzwyczajnych jest zapewnione co najmniej do końca 2021 r.[42]

Zgodnie ze strategią przejścia w ramach instrumentu i z uwagi na przedłużający się kryzys w Syrii interwencje podejmowane w ramach komponentu dotyczącego pomocy rozwojowej coraz bardziej koncentrują się na wsparciu społeczno-gospodarczym i tworzeniu źródeł utrzymania. Aby nadal wspierać zaspokajanie podstawowych potrzeb osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji, w grudniu 2020 r. Komisja podpisała z Ministerstwem Rodziny, Pracy i Opieki Społecznej umowę na dotację bezpośrednią w wysokości 245 mln EUR, mającą na celu umożliwienie udzielania comiesięcznego wsparcia finansowego osobom znajdującym się w najtrudniejszej sytuacji porównywalnego z pomocą społeczną zapewnianą w ramach tureckiego systemu zabezpieczenia społecznego. Po zakończeniu etapu przygotowawczego dokonywanie płatności na rzecz beneficjentów powinno rozpocząć się w lipcu 2021 r. Projekt ten powinien być realizowany równocześnie z siatką bezpieczeństwa socjalnego w sytuacjach nadzwyczajnych i zapewniać wsparcie dla gospodarstw domowych, w których żyją osoby samotnie wychowujące dzieci, osoby starsze oraz osoby z niepełnosprawnością i poważną niepełnosprawnością. Wybór członków zespołu zarządzania projektem został już prawie zakończony, a zakładanie biura projektu oraz dopracowywanie pakietu dokumentacji projektowej jest w toku. Pracownicy delegatury Unii i biura terenowego DG ECHO zaczęli odbywać regularne spotkania, aby koordynować równoczesne wdrażanie siatki bezpieczeństwa socjalnego w sytuacjach nadzwyczajnych i dotacji bezpośredniej.

Uchodźcom o profilu umożliwiającym im dostęp do rynku pracy nadal udzielane jest dodatkowe wsparcie społeczno-ekonomiczne. Pomoc ta ma na celu zwiększenie szans uchodźców na zatrudnienie i przewiduje szkolenia zawodowe i szkolenia w zakresie umiejętności, naukę języka, doradztwo zawodowe, programy szkoleń w miejscu pracy oraz uproszczenie procesu wydawania pozwoleń na pracę, aby wspierać zarówno uchodźców syryjskich, jak i społeczności przyjmujące. Z drobnych dotacji dla przedsiębiorców oraz szkoleń w zakresie przedsiębiorczości mogą skorzystać zarówno nowe przedsiębiorstwa

[42] https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20200706IPR82727/meps-approve-EU585-million-to-support-syrian-refugees-in-neighbouring-countries

założone przez syryjskich uchodźców lub członków społeczności przyjmujących, jak i istniejące przedsiębiorstwa we współpracy z turecką Organizacją ds. Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw (KOSGEB). Kolejny projekt realizowany obecnie przez Bank Światowy wspiera rozwój i wdrażanie modelu przedsiębiorczości społecznej prowadzonej przez kobiety w celu zapewnienia stałego dochodu zarówno syryjskim uchodźcom znajdującym się w trudnej sytuacji, jak i kobietom tureckim. Projekty powinny być realizowane najpóźniej do połowy 2025 r.

W następstwie opublikowania w 2018 r. zaproszenia do wyrażenia zainteresowania skierowanego do partnerów wykonawczych w grudniu 2019 r. podpisano dwie umowy z agencją Expertise France oraz Międzynarodowym Ośrodkiem Rozwoju Polityki Migracyjnej (ICMPD). Celem tych umów jest udzielenie nowym przedsiębiorstwom oraz mikroprzedsiębiorstwom i małym przedsiębiorstwom wsparcia w formie mikrodotacji, coachingu i mentoringu w zakresie przedsiębiorczości, a także szkoleń zawodowych i przygotowania zawodowego. We wrześniu 2020 r. Komisja zawarła cztery dodatkowe umowy z Bankiem Światowym dotyczące działań mających na celu zwiększenie szans na zatrudnienie oraz rozwój umiejętności uchodźców i społeczności przyjmujących, poprawę usług świadczonych w dziedzinie kształcenia i szkolenia zawodowego, dopasowanie popytu i podaży oraz stworzenie środowiska sprzyjającego rozwojowi, rejestracji i ekspansji przedsiębiorstw, jak również wsparcie tworzenia miejsc pracy w sektorze rolnym. Działania są skierowane zarówno do uchodźców, jak i społeczności przyjmujących, aby zwiększyć spójność społeczną oraz zwalczać stereotypy prowadzące do napięć społecznych. Podpisanie wspomnianych czterech umów nastąpiło po terminowym zawarciu nowej umowy ramowej między Komisją Europejską a Bankiem Światowym, regulującej wszystkie operacje finansowane przez UE. Ponadto odpowiednio w listopadzie i grudniu 2020 r. miało miejsce podpisanie dwóch dodatkowych umów z KfW, a w 2020 r. wynegocjowano również niewielkie dopłaty uzupełniające do projektu ICMPD sfinansowane ze środków zaoszczędzonych w ramach zaproszenia.

Zarządzanie migracjami

W ramach pierwszej transzy instrumentu sfinansowano dwa projekty w tym obszarze priorytetowym na łączną kwotę 80 mln EUR.

Pierwszy projekt zapewnił wsparcie UE na rzecz wzmocnienia zdolności tureckiej straży przybrzeżnej do przeprowadzania operacji poszukiwawczo-ratowniczych. Drugi projekt miał na celu wsparcie Dyrekcji Generalnej ds. Zarządzania Migracją (DGMM) w zarządzaniu powrotami z UE. Oba projekty zostały ukończone, przy czym realizacja drugiego zakończyła się w grudniu 2019 r.

Aspekty płci w projektach realizowanych w ramach instrumentu

Komisja zobowiązała się do wdrożenia drugiego unijnego planu działania w sprawie równości płci pod hasłem „odmiany losu dziewcząt i kobiet w kontekście stosunków zewnętrznych UE w latach 2016–2020” oraz trzeciego unijnego planu działania w sprawie równości płci pod hasłem „wspólne dążenie do świata, w którym panuje równość płci, na lata 2021–2025”, których celem jest wzmocnienie równouprawnienia płci oraz wzmocnienie

pozycji kobiet poprzez działania zewnętrzne UE. W tym kontekście propagowanie, ochrona i przestrzeganie praw człowieka w odniesieniu do kobiet i dziewcząt, promowanie równości płci oraz wzmocnienie pozycji kobiet i dziewcząt to nadrzędne priorytety i cele UE, którymi kieruje się ona w interwencjach w ramach instrumentu.

W szczególności komponent humanitarny instrumentu regulowany jest przez dokument strategiczny DG ECHO z 2013 r. dotyczący płci pt. „Aspekt płci w pomocy humanitarnej: zróżnicowane potrzeby, dostosowane działania". (ang. „Gender in Humanitarian Aid: different needs, adapted response"). Oznacza to wezwanie partnerów do przeprowadzenia analizy pod kątem płci na początku programu, do dostosowania struktury programu i jego wdrażania do różnych czynników ryzyka i możliwości dla przedstawicieli obu płci, oraz przedstawiania sprawozdań z danymi segregowanymi według kryterium płci.

W rezultacie we wszystkich projektach realizowanych w ramach instrumentu uwzględnia się oraz włącza kwestie związane z płcią. Działania w ramach instrumentu mają na celu promowanie równych szans dla mężczyzn i kobiet oraz chłopców i dziewcząt. Dane segregowane według kryterium płci są gromadzone do celów monitorowania. Uwzględnianie aspektu płci jest powiązane ze specjalnymi działaniami, które zostały opracowane w celu zapewnienia postępów w tej dziedzinie. Instrument współpracuje z partnerami wykonawczymi mającymi ugruntowane doświadczenie w stosowaniu tego podejścia oraz zdolność do podejmowania dialogu z władzami tureckimi. Należą do nich: Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF), Jednostka Narodów Zjednoczonych ds. Równości Płci i Uwłasnowolnienia Kobiet (UN Women) oraz Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP).

5. Monitorowanie i ocena

System monitorowania i oceny instrumentu zaprojektowano z myślą o jego stopniowym wdrażaniu i ciągłym udoskonalaniu.

Ramy wyników instrumentu

Ramy wyników instrumentu odzwierciedlają strategiczne ramy samego instrumentu, a także poszczególne działania realizowane dzięki instrumentowi oraz ich logiczne ramy. Pierwszą wersję wspomnianych ram opracowano w okresie od sierpnia 2016 r. do marca 2017 r. w konsultacji z najważniejszymi zainteresowanymi stronami, takimi jak komitet sterujący instrumentu, odpowiednie organy tureckie i właściwe służby Komisji. Pierwszy projekt przekazano komitetowi sterującemu w marcu 2017 r., a jego zmienioną wersję w listopadzie 2018 r.

W kwietniu 2019 r. sekretariat instrumentu rozpoczął proces przeglądu ram wyników instrumentu, aby je zaktualizować i dostosować do zmienionej strategii instrumentu oraz obszarów priorytetowych finansowanych w ramach drugiej transzy. Celem było zweryfikowanie spójności i zróżnicowania wskaźników wyników w ramach dwóch transz oraz umożliwienie sprawozdawczości na temat efektywności i wyników, zarówno na poziomie bezpośrednich, jak i długoterminowych rezultatów całego instrumentu. Ostateczny projekt zmienionych ram wyników, opracowany w porozumieniu z partnerami wykonawczymi, w tym z właściwymi władzami tureckimi, został przekazany komitetowi

sterującemu. Przeprowadzanie sprawozdawczości dotyczącej zmienionych ram wyników rozpoczęło się w lipcu 2020 r.

Monitorowanie i sprawozdawczość na poziomie instrumentu

Wiosną 2017 r. uruchomiono monitorowanie na poziomie instrumentu. Dane z monitorowania są generowane na poziomie rezultatów przez partnerów wykonawczych odpowiednio do obowiązków określonych w poszczególnych umowach. Pierwsze wezwanie do przedstawienia danych z monitorowania wystosowano w maju 2017 r., a następnie jeszcze w tym samym roku uruchomiono trzy cykle sprawozdawcze. Cykle sprawozdawcze kontynuowano w latach 2018, 2019 i 2020. na tej podstawie sprawozdania z monitorowania instrumentu były publikowane dwa razy do roku, przy czym najnowsze sprawozdanie z monitorowania obejmowało okres do czerwca 2020 r.[43] Przeprowadzanie sprawozdawczości dotyczącej zmienionych ram wyników rozpoczęło się w dniu 1 lipca 2020 r. i w 2020 r. zapoczątkowano dwa cykle monitorowania i sprawozdawczości. Kolejne półroczne sprawozdanie powinno zostać przedstawione na posiedzeniu komitetu sterującego w czerwcu 2021 r.

Pomoc techniczna w zakresie monitorowania

W maju 2017 r. Komisja przyjęła pierwszą decyzję wykonawczą ustanawiającą środek wsparcia w zakresie monitorowania, oceny, audytu i komunikacji w ramach Instrumentu Pomocy dla Uchodźców w Turcji. Umożliwiło to udzielanie zamówień na pomoc techniczną wspierającą monitorowanie funkcjonowania instrumentu, zarówno na poziomie poszczególnych działań/umów, jak i całego instrumentu. W styczniu 2018 r. podpisano umowę na pomoc techniczną w zakresie monitorowania, która jest obecnie wdrażana. Obejmuje ona dwie odrębne części. Pierwsza z nich dotyczy wsparcia monitorowania i sprawozdawczości na poziomie instrumentu Wsparcie to obejmuje okresowy przegląd ram wyników, przegląd wartości bazowych i docelowych, jak również przegląd metod obliczania wskaźników i odnośnych wytycznych. Zespół ds. pomocy technicznej jest również odpowiedzialny za wspieranie sekretariatu instrumentu w zakresie zadań takich jak przeprowadzanie analizy pierwszego stopnia danych z monitorowania gromadzonych raz na kwartał oraz sporządzanie dwa razy do roku sprawozdań z monitorowania instrumentu. Druga część dotyczy wsparcia dla delegatury UE w zakresie monitorowania działań/umów finansowanych z instrumentu w ramach komponentu dotyczącego pomocy rozwojowej, w tym weryfikacji danych przez regularne lub doraźne wizyty monitorujące. Ze względu na skalę niektórych interwencji oraz zasięg geograficzny działań podejmowanych w ramach instrumentu delegatura potrzebuje pomocy w przeprowadzaniu kontroli w terenie.

Do końca grudnia 2020 r. odbyto 161 wizyt monitorujących: eksperci przeprowadzili sześć wizyt monitorowania zorientowanego na rezultaty, zespół pomocy technicznej (SUMAF) przeprowadził 51 takich wizyt, a odpowiedni zarządzający programem w delegaturze Unii przeprowadzili 104 kontrole na miejscu/wizyty monitorujące. 68 % z wszystkich wspomnianych wizyt monitorujących dotyczyło umów w ramach bezpośredniego

[43] https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/201022_fmr.pdf

zarządzania funduszem Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej i funduszem powierniczym UE[44].

W listopadzie 2019 r. Komisja przyjęła decyzję w sprawie drugiego środka wsparcia, w celu uzupełnienia i kontynuacji pierwszego środka wsparcia w oparciu o osiągnięte wyniki. Filar pomocy humanitarnej instrumentu jest monitorowany zgodnie z odnośnymi przepisami. Monitorowanie wszystkich działań finansowanych w ramach planów wdrażania pomocy humanitarnej zostało przeprowadzone przez personel DG ECHO pracujący w terenie w Turcji, biuro regionalne DG ECHO w Ammanie oraz pracowników centrali podczas wizyt monitorujących. W porównaniu z 2019 r. liczba wizyt monitorujących uległa obniżeniu ze względu na ograniczenia związane z COVID-19. Do końca lutego 2021 r. przeprowadzono 52 wizyty monitorujące na poziomie projektów. Spośród tych 52 wizyt monitorujących 30 zostało jednak przeprowadzonych zdalnie za pomocą platform internetowych, a 22 w formie osobistych wizyt w terenie.

Ocena

Ocena interwencji w ramach instrumentu odbywa się na trzech różnych poziomach; oceny na poziomie poszczególnych działań, oceny na poziomie portfeli oraz inne oceny na poziomie instrumentu. Przeprowadzono lub rozpoczęto pięć ocen na poziomie działań i na poziomie portfeli oraz sześć ocen na poziomie instrumentu. W grudniu 2018 r. Komisja zainicjowała strategiczną śródokresową ocenę instrumentu, którą rozpoczęto w marcu 2019 r. Ma ona na celu zbadanie wkładu instrumentu w priorytetowe dziedziny edukacji, zdrowia, wsparcia społeczno-gospodarczego oraz zarządzania migracją w latach 2016–2019/20. Ocena ta powinna dostarczyć właściwym służbom Komisji, komitetowi sterującemu, innym zainteresowanym stronom i ogółowi społeczeństwa ogólną niezależną ocenę wyników instrumentu, ze szczególnym uwzględnieniem jego pośrednich wyników w zestawieniu z zamierzonymi celami. Ocena ma również na celu wyciągnięcie wniosków z dotychczasowych doświadczeń oraz przedstawienie wykonalnych zaleceń w celu usprawnienia bieżących i ewentualnych przyszłych działań. Ostateczne sprawozdanie oceniające powinno zostać przedstawione na posiedzeniu komitetu sterującego w czerwcu 2021 r.

6. Audyt

Po opublikowaniu w listopadzie 2018 r. sprawozdania specjalnego Europejskiego Trybunału Obrachunkowego (ETO)[45] w sprawie instrumentu Komisja kontynuuje wykonywanie jego zaleceń. Poczyniono znaczne postępy w odniesieniu do wszystkich zaleceń, w szczególności jeśli chodzi o opracowanie strategii przejścia, komplementarność narzędzi stosowanych w ramach instrumentu oraz zmniejszenie kosztów pośrednich wsparcia.

[44] Skumulowane dane liczbowe z 2017 r.
[45] https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR18_27/SR_TRF_EN.pdf

7. Komunikacja i eksponowanie działań

Od samego początku istnienia instrumentu kluczowymi priorytetami były komunikacja i eksponowanie działań. Instrument ma zasadnicze znaczenie dla rozpowszechniania wiedzy o dużym wsparciu, które UE niezmiennie zapewnia uchodźcom i społecznościom przyjmującym w Turcji. Ogólne zasady prowadzenia działań komunikacyjnych mających na celu eksponowanie działań finansowanych z instrumentu określono w strategii komunikacyjnej z 2017 r.

Wydarzenia i uroczystości

W 2020 r. i w związku z COVID-19 większość fizycznych wydarzeń i uroczystości została przeniesiona do mediów internetowych i na webinaria. Były to festiwale, uroczystości wręczania dyplomów, imprezy inaugurujące projekty, seminaria, konferencje przeniesione do medium internetowego i przekształcone w webinaria, które odbywały się w całości wirtualnie. W 2020 r. odbyło się kilka wizyt na wysokim szczeblu w Gaziantep, Kilis i Kayseri. Podczas inauguracji projektu przez Organizację Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) w Izmirze w październiku doszło do spotkania rolników z przedstawicielami UE. Rok zakończył się uroczystością podpisania ostatnich ośmiu umów w ramach instrumentu, w której uczestniczyło kilku partnerów wykonawczych, a także biuro wiceprezydenta Turcji[46]. Partnerzy UE w dziedzinie pomocy humanitarnej wdrożyli szereg cyfrowych działań komunikacyjnych w całej Europie, informując obywateli europejskich o wsparciu UE dla uchodźców w Turcji.

W marcu 2020 r. Światowy Program Żywnościowy zorganizował w Parlamencie Europejskim wystawę zatytułowaną „Colours of Hope" [„Kolory nadziei"]. Z powodów związanych z COVID-19 wystawa była dostępna tylko dla osób mających wstęp do Parlamentu Europejskiego, ale prace były promowane również w mediach społecznościowych. W grudniu 2020 r. Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca (IFRC) i DG ECHO rozpoczęły cyfrową kampanię informacyjną „Power To Be"[47] [„Siła, by istnieć"] w ramach siatki bezpieczeństwa socjalnego w sytuacjach nadzwyczajnych. Do stycznia 2021 r. kampania dotarła do ponad 16 mln osób w Austrii, Francji, Rumunii, Hiszpanii i Turcji. Kampania ma być kontynuowana w pierwszym kwartale 2021 r. Kampania cyfrowa „I choose education" [„Wybieram edukację"] prowadzona przez UNICEF promowała program warunkowych transferów pieniężnych na rzecz edukacji w sześciu państwach UE i dotarła do ponad 24 mln osób.

Obecność w mediach

W 2020 r. pomoc humanitarna w ramach instrumentu została przedstawiona w ponad 80 dużych międzynarodowych sprawozdaniach w formie drukowanej oraz audiowizualnej. Komisarz do spraw pomocy humanitarnej i zarządzania kryzysowego odwiedził Turcję w marcu 2020 r. wraz z wysokim przedstawicielem Unii ds. zagranicznych i polityki

[46] https://www.avrupa.info.tr/en/pr/eu-completes-contracting-under-eur-6-billion-package-support-refugees-and-host-communities
[47] https://powertobe.ifrc.org/

bezpieczeństwa oraz wiceprzewodniczącym Komisji, Josepem Borrellem. Komisarz Lenarčič odwiedził miejsca realizacji projektów pomocy humanitarnej w Gaziantep i Kilis. W wyniku spotkania z prasą w Gaziantep doniesienia ukazały się w pięciu krajowych dziennikach i agencjach prasowych, a także w około 80 mediach cyfrowych.

Wykorzystanie materiałów audiowizualnych ilustrujących działania podejmowane w ramach instrumentu stanowiło ważną część ogólnej strategii komunikacyjnej. COVID-19 miał jednak poważny wpływ na plany Komisji i partnerów wykonawczych dotyczące komunikacji, które wymagały dostosowania. Partnerów wykonawczych zachęcano do tworzenia nagrań wideo na temat realizowanych projektów, w których beneficjenci opowiadają swoje poruszające historie. W okresie od stycznia 2020 r. do lutego 2021 r. powstało ponad 40 nagrań wideo na temat działań realizowanych w ramach instrumentu. Zespoły informacyjne i komunikacyjne delegatury UE i biura DG ECHO w Turcji regularnie promują projekty realizowane w ramach instrumentu. Projekty te były szeroko komentowane przez nadawców międzynarodowych, w tym TRT World, Fox TV, Anadolu Agency i innych.

8. Wnioski i dalsze działania

W 2020 r. poczyniono istotne postępy w uruchamianiu instrumentu. Zakontraktowano całą pulę środków operacyjnych instrumentu, z której wypłacono ponad 4 mld EUR. W ramach instrumentu nadal zapewnia się bardzo potrzebną pomoc dla uchodźców i przyjmujących ich społeczności w Turcji.

Na posiedzeniu w grudniu 2020 r. Rada Europejska potwierdziła, że UE będzie przygotowana, by kontynuować świadczenie pomocy finansowej syryjskim uchodźcom i społecznościom ich przyjmującym w Turcji, a na posiedzeniu w marcu 2021 r. Rada Europejska wezwała Komisję, by przedstawiła wniosek w sprawie dalszego zapewniania finansowania syryjskim uchodźcom w Turcji, a także w Jordanii, Libanie i innych częściach regionu.

Kolejne etapy obejmują:

- *dalsze skuteczne wdrażanie wszystkich projektów na rzecz uchodźców i społeczności przyjmujących, zgodnie z zasadami należytego zarządzania finansami;*
- *zakończenie oceny śródokresowej oraz przeprowadzenie działań następczych w związku z określonymi w niej zaleceniami i wykonanie tych zaleceń;*
- *dalsze rozwijanie działań komunikacyjnych dotyczących instrumentu;*
- *organizację posiedzeń komitetów sterujących wiosną i jesienią 2021 r.;*
- *rozważenie możliwości dalszego wsparcia dla uchodźców i społeczności przyjmujących w Turcji.*